

Lärarhandledning

Hur använder jag det pedagogiska skolmaterialet *Entreprenörskapande – Vägen till industrialisering?*

Vägen till Industrialisering Åk 8 – gymnasiet

Genom personliga berättelser får eleverna utforska hur några entreprenörer upplevde industrialiseringen i Sverige på nära håll. Med hjälp av spelkort och digitalt material får de lära, diskutera och reflektera tillsammans i grupp.

Här hittar du som lärare information om lektionens syfte, lektionsupplägg och koppling till skolans kurs- och ämnesplaner.

Lektionsmaterialet är framtaget av Ekonomiska museet i samarbete med Ekonomifakta och med stöd från Stiftelsen Hakon Swenson.

Innehållsförteckning

1. Syfte med lektionen	4
2. Vad består lektionsmaterialet av?	5
3. Koppling till skolans kurs- och ämnesplaner	6
Kursplaner Lgr22	6
Ämnesplaner GY25	6
4. Hur går lektionen till?	8
Innan lektionen börjar	8
Del ett – Läs på egen hand	8
Del två – Diskutera i grupp	9
Del tre – Spela tidslinjespelet	9
Avslutning	10
Utan elevsida	11
Innan lektionen börjar	11
Del ett – Läs på egen hand	11
Del två – Diskutera i grupp	12
Del tre – Spela tidslinjespelet	12
Avslutning	13
5. Fördjupning för lärare	14
6. Ordlista	16

1. Syfte med lektionen

Syftet med lektionen är att ge eleverna en fördjupad förståelse för livet i Sverige under industrialiseringen och hur människor förändrade samhället genom nya idéer. Lektionen belyser även samhällsförändringarnas påverkan på människor och deras livsvillkor.

Vidare får eleverna en förståelse för några viktiga händelser som bidragit till att samhällsekonomin förändrades och vilka konsekvenser detta fick – både för individen och för samhället i stort.

Vad behövs?

- Varje elev behöver en dator (helst med hörlurar)
- Tillgång till internet
- Kortspelet (beställs på ekonomiskamuseet.se/industrialisering)

2. Vad består lektionsmaterialet av?

- En digital elevsida med instruktioner och diskussionsfrågor. Lektionen kan även genomföras utan elevsidan. Länk till elevsida: ekonomiskamuseet.se/elev-industrialisering
- En digital tidslinje som nås via elevsidan. Tidslinjen bygger på viktiga samhällshändelser under industrialiseringen och personliga berättelser om sex entreprenörer som levde under 1800-talet. De texter som handlar om större samhällshändelser får alla elever läsa. Utöver det läser eleverna om en entreprenör var. Sidan består av text, bild och ljud. Länk till tidslinjen: ekonomiskamuseet.se/tidslinjen/berattelser-fran-industrialiseringen
- En ordlista som finns längst ned i lärarhandledningen och på elevsidan
- En låda med 8 kortlekar samt ett kort med rubriken "Instruktioner" riktat till dig som lärare.

Varje kortlek innehåller 15 kort:

- Fyra kortlekar med samhällshändelser samt personliga händelser om entreprenörerna Wilhelmina Skogh, Rosalie Sjöman och Charles Hill.
- Fyra kortlekar med samhällshändelser samt personliga händelser om entreprenörerna Anders och Anna Stina Jansson, Lars Olsson Smith och Augusta Lundin.

Händelserna på korten återkommer i den digitala tidslinjen.

3. Koppling till skolans kurs- och ämnesplaner

Kursplaner Lgr22

Historia åk 7–9:

- Industrialiseringen i Europa och Sverige. Olika orsaker till industrialiseringen och konsekvenser av denna för människor och miljö.
- Revolutioner och framväxten av nya idéer, samhällsklasser och politiska ideologier.

Ämnesplaner GY25

Historia nivå 1a1:

- Översikt över industrialisering samt framgångar och motgångar för demokratisering i olika delar av världen från upplysningstiden till nutid. Konsekvenser av industrialisering och demokratisering, till exempel när det gäller resursfördelning, miljö, mänskliga rättigheter och jämställdhet.
- Centrala globala förändringsprocesser och händelser, till exempel jordbrukets utveckling, teknisk utveckling, förändrat resursutnyttjande, migration, kolonialism och frigörelse, folkmord, konflikter och internationellt samarbete.

Historia nivå 1a2:

- Industrialisering samt framgångar och motgångar för demokratisering i Sverige från upplysningstiden till nutid. Konsekvenser av industrialisering och demokratisering när det gäller till exempel resursfördelning, miljö, mänskliga rättigheter och jämställdhet. Jämförelser med andra länder.

Historia nivå 1b:

- Industrialisering samt framgångar och motgångar för demokratisering i Sverige och andra delar av världen från upplysningstiden till nutid. Konsekvenser av industrialisering och demokratisering, till exempel när det gäller resursfördelning, miljö, mänskliga rättigheter och jämställdhet. Jämförelser mellan Sverige och andra länder.
- Centrala globala förändringsprocesser och händelser, till exempel jordbrukets utveckling, teknisk utveckling, förändrat resursutnyttjande, migration, kolonialism och frigörelse, folkmord, konflikter och internationellt samarbete. Långa historiska linjer med fokus på levnadsvillkor och makt.

Historia nivå 2a:

- Historiska frågeställningar och förklaringar med koppling till industrialisering, demokratisering och andra centrala globala förändringsprocesser och händelser. Detta mot bakgrund av långa historiska linjer med fokus på levnadsvillkor och makt och med utgångspunkt i den europeiska epokindelningen.

Historia nivå 2b:

- Historiska frågeställningar gällande kulturuttryck och kulturutövning med koppling till industrialisering, demokratisering och andra centrala globala förändringsprocesser och händelser. Detta mot bakgrund av långa historiska linjer med fokus på levnadsvillkor och makt och med utgångspunkt i den europeiska epokindelningen.

Företagsekonomi nivå 2:

- Företagens roll och villkor i samhället i fråga om samhällsnytta och samhällsansvar i nutiden samt ur ett historiskt perspektiv. Betydelsen av hållbart företagande för miljö, samhälle och företag.

4. Hur går lektionen till?

Beräknad tidsåtgång: 75 minuter

Lektionen genomförs med hjälp av en elevsida med instruktioner. Om du tror att det passar bättre att du som lärare leder lektionen, se ”Utan elevsida”.

Innan lektionen börjar

- Utforska den digitala tidslinjen så att du får en överskådlig kunskap om både de personliga händelserna och samhällshändelserna. De texter som handlar om större samhällshändelser får alla elever läsa men beroende på vilken entreprenör som eleverna läser om får de med sig olika fördjupande kunskaper som de senare skall dela med sina klasskompisar i gruppdiskussionen. Länk till tidslinjen:
ekonomiskamuseet.se/tidslinjen/berattelser-fran-industrialiseringen
- Läs även igenom avsnittet ”5. Fördjupning för lärare” (nedan).
- Se till att eleverna har en övergripande förståelse för vad industriella revolutionen är samt för dess orsaker och konsekvenser innan ni genomför lektionen. Lektionen ger en fördjupad kunskap om industrialiseringen i Sverige under 1800-talet.
- Längst ned i lärarhandledningen finns en ordlista med ord från den digitala tidslinjen. Ordlistan finns även på elevsidan, och eleverna kan använda den som stöd när de genomför lektionen. Påminn gärna eleverna om detta under lektionens gång. Om ni vill kan ni gå igenom orden tillsammans innan lektionen börjar.
- Dela in eleverna i grupper om 3–6 personer. Se till att det finns ordentligt med utrymme på borden de skall sitta vid.
- Ha länken till den digitala elevsidan tillgänglig:
ekonomiskamuseet.se/elev-industrialisering
- Ge grupperna varsin kortlek. Om du vill kan du lägga de ljusgröna korten för sig och de mörkgröna korten för sig.

Del ett – Läs på egen hand

Beräknad tidsåtgång: 35 minuter

Placera eleverna i sina respektive grupper.

I lektionens första del får eleverna läsa om varsin entreprenör och om några samhällshändelser som ägde rum under 1800-talet.

Be eleverna ta fram sina datorer och dela ut länken till den digitala elevsidan: ekonomiskamuseet.se/elev-industrialisering

Efter att eleverna läst introduktionstexten, be dem scrolla till del ett. Låt eleverna ta fram de ljusgröna entreprenörskorten från kortleken och lägga dem med bilderna nedåt. Varje elev drar ett kort – det blir personen de arbetar med under lektionen.

Läs på egen hand

När eleverna fått veta vilken person de ska följa skall de läsa mer om personen på den digitala tidslinjen. Länken till tidslinjen finns på elevsidan. Först väljer eleverna vem de vill följa genom att klicka på rätt namn. Därefter skall eleverna läsa texterna på tidslinjen på egen hand. Högst upp till höger på sidan finns inställningar för ljud och rörelse. Länk till tidslinjen: ekonomiskamuseet.se/tidslinjen/berattelser-fran-industrialiseringen

Medan eleverna läser ska de fundera över hur entreprenören de läser om påverkades av de händelser som ägde rum i samhället.

Del två – Diskutera i grupp

Beräknad tidsåtgång 15 minuter

När eleverna läst och lyssnat klart på texterna på tidslinjen kan de gå tillbaka till elevsidan och gå vidare till Del två. Det gör inget om några elever inte hunnit läsa klart alla texter. Låt nu eleverna gå laget runt i gruppen och diskutera följande:

- Vem var din entreprenör? Vad jobbade hon/han med?
- Vilken samhällshändelse tycker du var viktigast för just din entreprenör?
Det kan vara en händelse som var viktig för företaget som din person startade, eller en händelse som på annat sätt spelade stor roll.
Motivera varför du valde just den händelsen.
- På vilka sätt tycker du att din entreprenör påverkade samhället hon/han levde i? Ge exempel.

Frågorna finns även på elevsidan.

Du som lärare kan också välja att leda diskussionen utifrån reflektionsfrågorna i helklass.

Del tre – Spela tidslinjespelet

Beräknad tidsåtgång: 15 minuter

När eleverna svarat på alla diskussionsfrågor är det dags att gå vidare till nästa steg på elevsidan. Nu ska eleverna testa sina kunskaper från tidslinjen med hjälp av kortleken de fick i början av lektionen. På korten finns händelser från tidslinjen de nyss läst. Den här gången ska eleverna använda samtliga kort – både ljusgröna och mörkgröna. De ljusgröna korten visar händelser från entreprenörernas liv och de mörkgröna korten visar större samhällshändelser.

Eleverna placerar alla kort framför sig på bordet. Kortet läggs med bilderna uppåt. Eleverna ska tillsammans i gruppen placera korten i kronologisk ordning. Om det är för svårt kan de ta hjälp av den digitala tidslinjen.

När grupperna tror att de är färdiga ber du dem vända på korten. Bokstäverna på baksidan ska nu bilda ett ord. Fick eleverna fel? Be dem försöka igen!

Facit: ARTONHUNDRATAL

Bonusomgång. När eleverna är klara och om ni har tid kvar kan ni välja att spela spelet ”Med andra ord” med hjälp av korten. Eleverna blandar och vänder korten upp och ner. En elev drar ett kort och ska inför sin grupp beskriva vilken händelse eller person som finns på kortet. Eleven måste använda andra ord än de som står på kortet. När någon gissat rätt är det nästa persons tur att förklara en händelse. Spelet är över när alla kort är dragna och den som har flest kort vinner.

Avslutning

Beräknad tidsåtgång: 10 minuter

Avsluta lektionen i helklass där varje grupp får berätta något särskilt de diskuterade. Du som lärare leder diskussionen.

Utan elevsida

Lektionen går även att genomföra utan elevsida. Detta rekommenderas bland annat om eleverna har svårt att arbeta självständigt eller om du vill minska elevernas tid framför datorn under lektionen. Så här genomför du lektionen utan elevsida:

Innan lektionen börjar

- Utforska den digitala tidslinjen så att du får en överskådlig kunskap om både de personliga händelserna och samhällshändelserna. De texter som handlar om större samhällshändelser får alla elever läsa men beroende på vilken entreprenör som eleverna läser om får de med sig olika fördjupande kunskaper som de senare skall dela med sina klasskompisar i gruppdiskussionen. Länk till tidslinjen:
ekonomiskamuseet.se/tidslinjen/berattelser-fran-industrialiseringen
- Läs även igenom avsnittet **5. Fördjupning för lärare** (nedan).
- Lektionen kommer mest till nytta om eleverna redan har läst om industriella revolutionen. Var det länge sedan de läste om ämnet kan det vara bra att redan innan lektionen se till att eleverna har kunskaperna i färskt minne.
- Se till att eleverna har en övergripande förståelse för vad industriella revolutionen är samt för dess orsaker och konsekvenser innan ni genomför lektionen. Lektionen ger en fördjupad kunskap om industrialiseringen i Sverige under 1800-talet.
- Längst ned i lärarhandledningen finns en ordlista med ord från den digitala tidslinjen. Om ni vill kan ni gå igenom några av orden tillsammans innan lektionen börjar.
- Dela in eleverna i grupper om 3–6 personer. Se till att det finns ordentligt med utrymme på borden de skall sitta vid.
- Ha länken till den digitala tidslinjen tillgänglig:
ekonomiskamuseet.se/tidslinjen/berattelser-fran-industrialiseringen
- Ge grupperna varsin kortlek. Om du vill kan du lägga de ljusgröna korten för sig och de mörkgröna korten för sig.

Del ett – Läs på egen hand

Beräknad tidsåtgång: 35 minuter

Placera eleverna i sina respektive grupper.

I lektionens första del får eleverna läsa om varsin entreprenör och om några samhällshändelser som ägde rum under 1800-talet. Eleverna ska börja med att ta reda på vilken entreprenör de kommer att få följa. Låt eleverna ta fram de ljusgröna entreprenörskorten från kortleken och lägga dem med bilderna nedåt. Varje elev drar ett kort – det blir personen de arbetar med under lektionen.

När eleverna fått veta vilken person de ska följa skall de läsa mer om personen på en digital tidslinje. Be eleverna ta fram sina datorer och dela ut länken till den digitala tidslinjen:

ekonomiskamuseet.se/tidslinjen/berattelser-fran-industrialiseringen

Först väljer eleverna vem de vill följa genom att klicka på rätt namn. Därefter skall eleverna läsa texterna på tidslinjen på egen hand. Högst upp till höger på sidan finns inställningar för ljud och rörelse.

Medan eleverna läser ska de fundera över hur entreprenören de läser om påverkades av de händelser som ägde rum i samhället.

Del två – Diskutera i grupp

Beräknad tidsåtgång 15 minuter

När eleverna läst och lyssnat klart på texterna på tidslinjen kan de tillfälligt lägga undan sina datorer. Det gör inget om några elever inte hunnit läsa klart alla texter. Nu skall de diskutera några frågor i grupperna de sitter i. Du som lärare kan också välja att leda diskussionen i helklass. Låt eleverna gå laget runt och diskutera följande:

- Vem var din entreprenör? Vad jobbade hon/han med?
- Vilken samhällshändelse tycker du var viktigast för just din entreprenör? Det kan vara en händelse som var viktig för företaget som din person startade, eller en händelse som på annat sätt spelade stor roll. Motivera varför du valde just den händelsen.
- På vilka sätt tycker du att din entreprenör påverkade samhället hon/han levde i? Ge exempel.

Del tre – Spela tidslinjespelet

Beräknad tidsåtgång: 15 minuter

När eleverna svarat på alla diskussionsfrågor ska de testa sina kunskaper från tidslinjen med hjälp av kortleken de fick i början av lektionen. På korten finns händelser från tidslinjen de nyss läst. Den här gången ska eleverna

använda samtliga kort – både ljusgröna och mörkgröna. De ljusgröna korten visar händelser från entreprenörernas liv och de mörkgröna korten visar större samhällshändelser.

Eleverna placerar alla kort framför sig på bordet. Kortet läggs med bilderna uppåt. Eleverna ska tillsammans i gruppen placera korten i kronologisk ordning. Om det är för svårt kan de ta hjälp av den digitala tidslinjen.

När grupperna tror att de är färdiga ber du dem vända på korten. Bokstäverna på baksidan ska nu bilda ett ord. Fick eleverna fel? Be dem försöka igen!

Facit: ARTONHUNDRATAL

Bonusomgång. När eleverna är klara och om ni har tid kvar kan ni välja att spela spelet ”Med andra ord” med hjälp av korten. Eleverna blandar och vänder korten upp och ner. En elev drar ett kort och ska inför sin grupp beskriva vilken händelse eller person som finns på kortet. Eleven måste använda andra ord än de som står på kortet. När någon gissat rätt är det nästa persons tur att förklara en händelse. Spelet är över när alla kort är dragna och den som har flest kort vinner.

Avslutning

Beräknad tidsåtgång: 10 minuter

Avsluta lektionen i helklass där varje grupp får berätta något särskilt de diskuterade. Du som lärare leder diskussionen.

5. Fördjupning för lärare

Lektionen tar upp flera olika förändringsprocesser under industrialiseringen. Beroende på vilken entreprenör som eleverna läser om får de med sig olika fördjupande kunskaper som de senare skall dela med sina klasskompisar i gruppdiskussionen. Nedan följer en lista över några av de förändringsprocesser som tas upp i de olika berättelserna.

Anders och Anna Stina Jansson

Anders och Anna Stina var lantbrukare i Dalarna och drev en för området förhållandevis stor gård. I berättelsen berörs bland annat **jordbrukets utveckling under industrialiseringen**, vad det innebar att **gårdarna skiftades**, hur **svältåren på 1860-talet** påverkade bönder, vilken påverkan **järnvägen** kunde ha för handel och transport av varor samt **de negativa effekter frihandeln hade** för många lantbrukare.

Augusta Lundin

Augusta Lundin drev en framgångsrik syateljé i Stockholm, som sydde upp klänningar åt både celebriteter och kungligheter. I berättelsen berörs bland annat hur Augusta tog inspiration och **importerade material** från andra europeiska länder, hur **arbetsförhållandena hos Augusta** skilde sig från dem hos många andra arbetsgivare under samma tid, hur **elektrisk belysning påverkade arbetet** i syateljén och hur reformer som **Lagen om näringsfrihet påverkade kvinnliga företagare** under 1800-talet.

Vill du läsa mer? Boken *Augusta Lundin: Haute couture på svenska* av Lotta Lewenhaupt och Anna Bergman Jurell berättar om Augusta Lundin och den värld hon verkade i.

Wilhelmina Skogh

Wilhelmina Skogh var hotellägare och chef för Grand Hôtel i Stockholm. I berättelsen berörs bland annat de nya möjligheter som järnvägen kunde föra med sig, hur det var att verka som **kvinnlig företagare under 1800-talet**, hur Wilhelmina **använde tidningarna för att annonsera** och locka nya besökare och hur hon inspirerades av hotell och restauranger i andra europeiska länder.

Vill du läsa mer? Den skönlitterära boken *De fenomenala fruntimren på Grand Hôtel* av Ruth Kvarnström-Jones skildrar Wilhelmina Skoghs tid som hotellchef. Wilhelminas egna memoarer *Minnen och upplevelser* finns att låna på vissa bibliotek.

Charles Hill

Charles Hill föddes i England och drev bland annat Alingsås bomullsväveri. I berättelsen berörs textilindustrins framväxt, hur **amerikanska inbördeskriget påverkade bomullsexporten**, hur **arbetsförhållandena kunde se ut i textilfabriker** i England och i Sverige och vilken påverkan företeelser som **järnvägen, ångmaskinen och vattenkraften** kunde få på både **produktivitet och arbetsförhållanden**.

Vill du läsa mer? Boken *Charles Hill, "cotton master"* av Karin Linton skildrar hela Charles Hills liv.

Lars Olsson Smith

Lars Olsson Smith handlade med brännvin och drev sedermera en brännvinsfabrik på Reimersholme i Stockholm. Hans företag lade grunden för det som senare skulle bli Absolut Vodka. I berättelsen berörs bland annat **nykterhetsrörelsen**, hur **lagar och regler kring alkohol** påverkades under 1800-talet och hur det kunde vara att verka på en **internationell marknad**.

Rosalie Sjöman

Rosalie Sjöman var en framgångsrik fotograf och drev fotoateljéer i flera svenska städer. Hon startade sin första ateljé samma år som näringsfriheten tillät även kvinnor att driva företag. I berättelsen berörs bland annat hur **fotografyrket blev ett kvinnoyrke** under 1800-talet, vilket **motstånd kvinnliga företagare kunde möta** från sin omgivning och hur **järnvägen gjorde det lättare att expandera** till nya delar av Sverige.

Vill du läsa mer? I boken *Kvinnor bakom kameran 1848–1968* av Eva Dahlman, Magnus Bremmer och Björn Axel Johansson porträtteras Rosalie Sjöman och andra kvinnliga fotografer.

6. Ordlista

Ansedd

Ansedd betyder att någon eller något har ett gott rykte och är respekterad eller uppskattad av andra.

Bemästra

Bemästra betyder att man har lärt sig något riktigt väl och har full kontroll över det.

BNP/BNP per capita

Bruttonationalprodukt (BNP) är lika med summan av alla varor och tjänster som produceras i ett land under ett år, med undantag av de varorna som används under produktionen. BNP per capita är BNP delat på antalet invånare i landet. BNP per capita används ofta som ett mått på hur rikt ett land är.

Budget

En budget är en plan för hur man ska använda sina pengar. Man bestämmer i förväg hur mycket man får spendera och hur mycket man ska spara, så att pengarna räcker till det man behöver.

Emigration

Emigration är samma sak som utvandring, alltså att människor flyttar från ett land till ett annat.

Expandera

Expandera betyder att något blir större eller att det växer.

Export

Export betyder att sälja och skicka varor eller tjänster från ett land till ett annat.

Filial

En filial är en avdelning eller ett lokalkontor till ett större företag eller en organisation.

Goda marginaler

Goda marginaler betyder att man har extra tid, plats, pengar eller säkerhet så att man inte riskerar att det blir för tajt eller att något går fel.

Gästgiveri

Ett gästgiveri är ett gammalt ord för hotell där resande kunde äta, vila och byta hästar.

Handkolorera

Att handkolorera betyder att man färglägger ett svartvitt fotografi för hand, ofta med pensel eller färgpennor. Förr i tiden, innan färgfotografering fanns, använde man handkolorering för att ge foton liv och färg. Det var ett noggrant hantverk där man målade direkt på fotografiets yta.

Import

Import betyder att köpa och ta in varor eller tjänster från andra länder.

Investering

Investering betyder att man satsar pengar, tid eller resurser på något för att få något tillbaka i framtiden, till exempel mer pengar eller en förbättring.

Kollodium

Kollodium är en tjock, genomskinlig vätska som gjordes av bomull (cellulosa), alkohol och eter. Vätskan användes för att ta fram fotografier: man hällde kollodium på en glasskiva för att skapa en ljuskänslig yta där bilden kunde fastna. Det var en viktig teknik innan modern film uppfanns.

Konkurs

Konkurs betyder att ett företag eller en person inte kan betala sina skulder. Då måste företaget ofta stänga, och de saker de äger kan säljas för att försöka betala tillbaka pengarna de är skyldiga.

Lungsot

Lungsot är det gamla namnet för tuberkulos (TBC), en allvarlig infektionssjukdom som främst angriper lungorna.

Långväga

Långväga betyder att något eller någon kommer från en plats som ligger långt bort. Exempel: Vi fick långväga gäster i helgen – det betyder att gästerna reste långt för att komma.

Memoarer

Memoarer är en bok där en person berättar om sitt eget liv och sina minnen.

Missväxt

Missväxt innebär att skörden har blivit misslyckad. Förr i tiden kunde missväxt leda till brist på mat i Sverige.

Monopol

Monopol betyder att det bara finns ett företag som säljer en viss vara eller tjänst.

Pionjär

En pionjär är en person som är först med något nytt eller som går före och visar vägen för andra. En pionjär kan vara den första som provar en ny uppfinning, startar ett nytt företag eller testar ett nytt sätt att arbeta.

Tull

Tull är en avgift som betalas till staten när man för in eller ut en vara ur ett land.

Tyll

Tyll är ett tunt, lätt och genomskinligt tyg som ofta är lite styvt. Det används till exempel i brudslöjor, balettkjolar och festkläder eftersom det ger ett luftigt och fint utseende.

Urbanisering

Urbanisering betyder att människor flyttar från landsbygden till städerna. Det händer ofta för att folk vill ha jobb, utbildning eller ett bättre liv i staden.

Har du frågor kring lärarhandledningen eller lektionsmaterialet kontakta bokning@ekonomiskamuseet.se